

Tizenöt hét indiánok közt

Mokcsai Haraszthy Ágoston régi magyar nemesi családból származott. A Bácskában született 1812-ben. Mint csaknem minden nemes ifjú, ő is jogi tanulmányokat folytatott, de még mielőtt diplomát szerzett volna, felvették a magyar testőrséghez. Innen vette őt maga mellé József nádor magántitkárául.

Mint maga megírta, ekkor „már több év óta elnyomhatatlan láng égett kebelében, országokat beutazni s azok látása által magának tapasztalásokat szerezni”. Minden alkalmat felhasznált, hogy a hazánkban utazó külföldiekkel megismerkedjék, ezektől felvilágosításokat kérjen a külföldi utazás módjairól és főként, hogy ajánlóleveleket szerezzen tőlük. Gyakran járt Mehádián (Herkulesfürdőn), ahol akkoriban igen sok idegen megfordult. Itt ismerkedett meg 1839 nyarán Benet K. angol hajóskapitánnyal és Witlock és Hislip nevű amerikai urakkal. Ezekkel annyira megbarátkozott, hogy bácsmegyei kis birtokára is elvitte őket egy pár hétre.

1840. március 27-én indult el Haraszthy Amerikába. Bécsen és Prágán át Drezdába postakocsin, onnan Lipcséig már vasúton utazhatott, de Lipcsétől Magdeburgig már ismét csak postakocsin mehetett tovább. Magdeburgból gőzhajón érkezett Hamburgba s onnan egy angol gőzhajón, 36 óra alatt, Londonba jutott. Pesttől Londonig 86 forint 12 krajcárba került az útja, bele nem számítva az ételmezést és a szállodaköltséget, ami együttvéve naponként 1 forint 56 krajcárjába került. Londonból Amerikába a Sámson nevű vitorlás postahajón ment Haraszthy. Már akkor gőzhajók is jártak az Óceánon, de ezek még nem voltak olyan kényelmesek, mint a nagy vitorlások. A gőzhajón akkor 45 font sterling volt a viteldíj, a vitorlásan pedig csak 26 font sterling. A gőzös 14-15 nap alatt kelt át az Óceánon, a vitorlás pedig 30-40 nap alatt. Haraszthy hajója, az 1100 tonnás Sámson 42 nap alatt tette meg az utat Londontól New-Yorkig. Amerikai útjának vonala: New-York, West-Point, Albany, Saratoga, Syracuse, Oswego, Niagara, Buffalo, Cleveland, Detroit, Milwaukee, Madison. Útközben Milwaukeeben megismerkedett egy Bryant nevű gazdag angol bevándorlóval, akivel együtt Wisconsin állam Madison városától 20 angol mérföldnyire, Sack-Prairieben tízezer hold földet vásárolt. A birtoknak Széptáj nevet adta Haraszthy és várost akart rá telepíteni.

A következő telet részben Széptájon, részben pedig Cincinnatiiban és St. Louisban töltötte Haraszthy. A tavasz beálltával elhatározta, hogy pár hónapra kirándul az indián törzsekhez, hogy megismerje életmódjukat. Két utitársa volt: Roges doktor, egy amerikai orvos, akivel amerikai utazásai közben ismerkedett meg és egy „Malgred lord” nevű angol, akit azelőtt nem ismert, de akit Roges doktor hozott el hozzá Széptájra. (Valószínű, hogy Haraszthy mindkét utitársának nevét hibásan jegyezte fel; Roges doktor valódi neve alkalmasint Rogers, a Malgred pedig keresztnév; az útleírásban szereplő lordnak a családi nevét eszerint nem tudjuk.)

Haraszthy két társával tizenöt hetet töltött az indiánok között, ő az első és mindmáig az egyetlen magyar, aki személyes tapasztalatok alapján írta le az indiánokat és életmódjukat.

1843-ban már ismét itthon járt Haraszthy Magyarországon. „Utazás Északamerikában” címmel két kötetben kiadta útleírásait 1844-ben, s azután birtokát eladva, végleg Amerikába költözött. Magával vitte egész családját, sőt még az atyját is. Amerikában igen sok vállalkozásba kezdett váltakozó szerencsével. Gazdálkodott, noha ehhez nem sokat értett, majd telepítéssel foglalkozott. Az ötvenes évek elején Kaliforniába ment s ott ő létesítette az első szőlőtelepeket. Tokajból szállította a szőlővesszőket és ezzel megvetette az alapját kaliforniai nagyhírű bortermelésének. Szeszgyárat is alapított, majd mint cukorültetvényes próbált szerencsét. Az ötvenes évek végén gróf Vass Samuval és Molitorisz magyar mérnökkel fémolvasztó és pénzverő üzemet létesített San-Franciscóban, s ezzel nagy vagyont szerzett, melyet azonban további vállalkozásaiban elveszített. San-Franciscóban igen nagy volt a tekintélye, képviselőnek is beválasztották Kalifornia állam parlamentjébe, ahol évekig vezérszerepe volt.

1868-ban Haraszthy, nem tudni, mi okból, Nicaraguába költözött, ahol fűrészmalomokat létesített s erdőkitermeléssel foglalkozott. Itt azonban nem volt semmi szerencséje; alig hogy letelepedett, a felesége sárgalázban meghalt. Nyolcvan éves atyja, akit San-Franciscóból Nicaraguába hívott, útközben, a hajón meghalt. 1869. július 22-én maga Haraszthy is befejezte kalandos életét. Ezen a napon künn járt egyik fűrészmalomban s onnan lóháton indult haza a folyó mentén, de haza nem tért többé. Másnap, mikor keresésére indultak, lovát megtalálták egy fához kötve a folyó mellett s ott hevert a földön a felsőkabátja is. Innen nyomai egy nagy fához vezettek, amelynek egyik ága átnyúlt a folyón s le volt törve. Valószínű, hogy Haraszthy ebbe az ágba kapaszkodva át akart menni a folyón, de az ág eltörött, Haraszthy a vízbe esett s az alligátorok, melyek abban a folyóban valósággal hemzsegettek, megtámadták és felfalták.

Haraszthy fő jellemvonása az önzetlenség és jószívűség volt. Ha módjában volt, mindenkin segített, aki hozzá fordult. Bőkezűsége miatt mindenütt igen nagy úrnak tartották s azt a becsvágyát, hogy a köznek mindig használni akart, mindenütt elismerték, bárhol járt is.

Az indiánok egykor és ma

Amerika őslakóit indiánoknak hívja a világ, bár ők természetesen sohasem nevezték magukat indiánoknak. Mikor Columbus felfedezte Amerikát, azt hitte, hogy Indiába került, és

amióta útjáról szóló jelentésében indiánoknak nevezte az általa felfedezett szigetek népét, ez a név rajta ragadt Amerika őslakóin.

Az indiánok eredetét még nem tisztázta a tudomány. Legvalószínűbb az a feltevés, hogy az indiánok ősei Ázsiából vándoroltak Amerikába még abban a korban, amikor a mai Bering tengerszoros helyén széles földszáv kötötte össze a két világrészt. Ez már nagyon régen lehetett, mert ha az észak-amerikai indiánok történetét a IX-X. század előtti időkben nem ismerjük is, Közép-Amerikában öt-hatezer éves kultúra emlékei maradtak fenn. Lehetséges, hogy a Közép- és Dél-Amerika indián népei nem a szárazföldi úton, hanem a tengeren vándoroltak át Ázsiából Amerikába. De hogy a bevándorlás nyugatról keletre történt, az kétségtelen, mert az indiánok és Európa népei között semmi közösség nem mutatható ki, ellenben a Csendes-óceán partjain és szigetein lakó népek között vannak, melyek embertani szempontból az indiánokkal sok rokon-vonást mutatnak. Azt különben, hogy Észak- és Dél-Amerika indiánjai mind egy közös nép család gyermekei, igen nehéz volna bebizonyítani. A Mexikótól az Amazon folyóig terjedő terület indiánjai között azonban vannak oly népek, melyek egymásról már legalább egy fél ezredév óta semmit sem tudnak, nyelvük szerkezete azonban közös eredetüknek a bizonyítéka.

Itt most csak azokkal az indiánokkal foglalkozunk, akik a mai Egyesült Államok területén laktak.

Ezek a népek kultúra dolgában nagyon elmaradtak a déli országok indiánjai mögött. Mexikóban is, Peruban is nagyon fejlett kultúrájú népet irtottak ki a spanyol hódítók. Az észak-amerikai indiánoknak azonban sohasem volt a szó európai értelmében vett kultúrájuk, — ezek a népek még nem emelkedtek fel a civilizáció fokára, noha testi és szellemi képességeik igen kiválóak voltak, örökös harcban voltak egymással, s nem volt semmi érzékük a kereskedelem iránt, — ez volt az átkuk.

Az észak-amerikai indián a szó szoros értelmében „vad ember” volt. Nem tudta mi a kereskedelem, mi a földművelés, mi az állattenyésztés, — egyedül a vadászatból élt s ebben ritka tökéletességre tett szert. Nagyszerűen tudta nyomon követni az állatokat s ügyes volt az elejtésükben. Az indián természeti megfigyelő és tájékozódó képessége a mesével határos volt. Látásuk oly éles volt, hogy vetekedett a kutya szaglásával. Türelmük és kitartásuk a vadászatban határtalan volt: sem a hideg, sem az éhség nem akadályozta őket ebben az egyetlen munkájukban. Egyetlen szenvedélyük volt: a harc. Mint harcosok, rendkívül bátrak, bosszúállók és kegyetlenek voltak. A kezükbe jutott ellenséget válogatott kínzással végezték ki. E mellett azonban el kell ismerni, hogy becsületesek és lovagiasak voltak: a fehér emberrel való politikai és üzleti összeköttetéseikben semmi esetre sem voltak megbízhatatlanabbak, mint a

fehérek.

Családi életüket más szokások szabályozták, mint a fehér ember családi életét, de az erkölcsiség bizonyos mértékét el kell ismerni náluk. Többnyire egynejlőségben éltek, a kicsapongást nem ismerték s családjukról gondoskodtak. Mint minden civilizálatlan népnél, az indiánoknál is a nő végzett minden házi munkát. Nem sokkal Amerika felfedezése előtt a földművelés legkezdetlegesebb formája, a bab- és tengeri-termelés kifejlődött időnként egyes törzseknél. Amint azonban a vad-állomány megfogyatkozott valahol, az indiánok vándoroltak tovább, s az új vadászterületen nem okvetlenül folytatták az elhagyott mezőkön már megkezdett földművelést. Az egyes törzsek rendszerint csak bizonyos határokon belüli területen vándoroltak ide-oda, aszerint, hogy hol volt több a vad. Átlag nyolc-tíz évig laktak egy vidéken, ahová később, ötven-hatvan év múlva ismét visszatértek, mert a vadállomány akkorra már nagyon megszorodott. Ha a törzs területén a vadállomány nem szaporodott annyira, hogy a népet eltarthatta volna, — az indiánok habozás nélkül betörték a másik törzs területére. Erre különben, az örökös harcokat tekintve, nem igen keresték sohasem az ürügyet. A testvériség, a rokonság érzése teljesen hiányzott az indiánokból, ezért nem tudtak soha államot alkotni.

A közös eredet tudata azonban sokszor élt egyes törzsekben: a nyelv azonossága bizonyíték volt az ő szemükben az egyfajhoz tartozás mellett. Három nagy népcsaládot különböztethetünk meg a Columbus-korabeli indiánok között Észak-Amerikáiban.

1. *Algonquin* (algonkin) indiánok. Ezek a Hudson- öböl, North Carolina és a Nagy Tavak között éltek, sőt a tavakon túl is.

2. *Muskhoge* (maszkozsi) indiánok az algonkinok területe és a mexicói öböl közti területen.

3. *Huron-Iroquois* (huron-irokoiz) indiánok, az Erie és Ontario tó déli partján s a Huron tótól keletre levő félszigeten. Ez utóbbiak tehát az algonkin népek közé voltak beékelve.

Természetesen mind a három nagy népcsalád számos törzsre oszlott; ezek csak a törzs-nevüket ismerték. Például a tuscarora indiánok az irokoiz népcsaládhoz tartoztak, de sohasem nevezték magukat irokoizoknak. A későbbi századokban irokoiz néven főként a mai New-York állam területén élő indiánokat nevezték. (Az irokoiz indiánokat, a franciák példáját

követve, *irokézeknek* hívja az egész Európa; ez azonban helytelen, mert ők magukat irokoizoknak mondták, s ezen a néven nevezi őket az egész Amerika ma is.)

Az indián törzsek osztályozása azért nagyon nehéz, mert ezek a népek folyton vándoroltak és földjüknek pontosan megállapítható határa nem volt. A tudósok megpróbálták, hogy nyelvi szempontból osztályozzák őket. E szerint a Hudson-öböl, az Atlanti-óceán s a Mississippi közt az *algonkin* indiánok laktak, akiknek területe északnyugaton egészen Brit-Columbiáig és Oregon államig terjedt. Ebbe a területbe be voltak ékelve a Szent Lőrinc folyó s az Ontario és Erie tavak partjain, s innen le a Hudson torkolatáig az *irokoiz* indiánok; ezeknek egy másik csoportja Carolinában, harmadik csoportja pedig Nyugat-Virginiában élt. Észak- és Dél-Carolina nyugati felében

sioux-indiánok

laktak; ezeké volt a Mississippitől nyugatra eső terület is: a mai Arkansas és Kansas államok területe, s Nebraska déli és Utah keleti fele. Texasban a

kaddoan

indiánok és tőlük nyugatra a

sosoni-indiánok

laktak. Ez azonban tisztára nyelvtudományi osztályozás, melyről maguk az indiánok nem tudnak semmit. Florida indiánjai, a

szeminolok,

az állam északi mocsaras vidékein még ma sincsenek teljesen leigázva.

Valamennyi indián nép között az irokoiz volt a legharciasabb és legkiválóbb. Úgy látszik, a legtöbb eszköz is volt, mert felismerték, hogy az egész világrészén a mai New-York állam területe a legfontosabb terület, — innen lehetett a legkönnyebben és a legmesszebbre felvonulni, — északra a Szent Lőrinc folyóig, nyugatra a Mohawk-völgyön át az algonkinok országáig, délre a Susquehanna völgyön át az Alleghany hegyláncig. Kedvező földrajzi helyzetük megkönnyítette, hogy vezető szerephez jussanak az indián népek között.

Körülbelül egy félszázaddal Amerika felfedezése előtt az iroquois indiánok „Öt Nemzet” név alatt szövetséget kötöttek. Amely törzs nem csatlakozott hozzájuk, azt vagy kiirtották, vagy a Hudson folyó nyugati partjára kergették. A Hudson, az Ohio és az Atlanti óceán között az öt Nemzet volt az úr. Évszázadokig zsarolták a szomszédos törzseket, s amelyek nem voltak hajlandók adót fizetni, azokat egyre tovább kergették nyugatra. A Carolinában élő tuscara törzsek 1715-ben csatlakoztak ehhez a szövetséghez, melynek ettől kezdve Hat Nemzet volt a neve.

Mivel a „fehér ember” legelőször velük jutott érintkezésbe, az iroquois törzsek értékes

bőrökért csakhamar puskákat is szereztek s ez biztosította fölényüket a többi indiánokkal szemben.

A „fehér ember” azonban nem érte be azzal, hogy cserekereskedést folytatott az indiánokkal. Minél többen voltak a fehérek, annál nagyobb területre volt szükségük. Ahol gyengébbek voltak, ott „vásárolták” a földet az indiánoktól, — nagy vidékeket nevetséges áron; ahol pedig erősebb volt a fehér emberek telepe, — megtámadta és elkergette az indiánokat. Egészen a XIX. század végéig sok véres háborút viseltek az indiánok a fehérekkel, de végül is vereséget vereség után szenvedtek. Hogy mily nehéz volt a fehér embernek az indiánokat leigázni, azt mi sem mutatja jobban, mint hogy 1790-től 1898-ig nem kevesebb, mint ötven hadjáratot indított az Egyesült Államok hadserege az indiánok ellen. Új-Mexicóban és Texasban az indiánok leverése csak tizenkét évi háború után sikerült, 1861-ben. Hogy mily véres események játszódtak le ezekben a háborúkban, borzadva olvassuk az Egyesült Államok történetében. Még 1862-ben is megtörtént, hogy a sioux indiánok Minnesotában ezer fehér telepest lemészároltak. Mikor a Sibley és Sully tábornokok által vezetett seregek öt évi harc után leverték az indiánokat, közülök harminckilencet felakasztottak, körülbelül ezret pedig fegyházbüntetésre ítélték. Az 1876—77-iki háborúban, melyet Wyoming és Montana területén viseltek a sioux indiánok ellen, a vörösbőrűek bekerítették Caster tábornok seregét, s az egész hadseregből kivétel nélkül minden embert, a tábornokkal együtt lemészároltak, s azután az Ülő Bika nevű törzsfőnök vezetése alatt átvándoroltak Canadába. A harcokban elvéreztek s ma már csak pár százezer főnyi maradék él belőlük az Egyesült Államok kormánya által részükre fenntartott területeken. Az indiánt 1925-ig nem ismerték el amerikai polgárnak, s gyámság alatt tartották őket a „rezervációk”-ba történt internálásuk után: földjeiket nem volt szabad eladni, s mindent csak a hatóságok által engedélyezett boltokban volt szabad vásárolniok. Szerencséjükre az indián rezervációkon sok kitűnő olaj-forrást fedeztek fel. Ezen a réven egyes indián törzsek roppantul meggazdagodtak. Nevelésükre nem sok gondot fordított a kormány, de iskolába szabad volt járniok. Így az indiánok közül újabb időben sokan mentek az értelmiségi pályákra is. A fehér emberek közül sokan össze is házasodtak az indiánokkal. Míg az amerikai a néget és kínait megveti és kiközösíti társadalmából azokat, akik „színes bőrűekkel” kötnek házasságot, — az indiánokkal szemben nem tapasztalható ez az előítélet, sőt bizonyos arisztokratikus vonást ad az amerikai családnak, ha az elődeik között egy-egy indián is találkozik.

Ha hitelesek az Egyesült Államok kormányának kimutatásai, az indiánokat egyáltalán nem lehet a kihalt népfajok közé sorozni. Az indián ügyek kormánybiztosának statisztikája szerint 1924-ben 346.962 volt az indiánok száma az Egyesült Államokban. A faj szaporodása a statisztika szerint évenként két-háromezer a világháború befejezése óta. A statisztika szerint tehát nem panaszkodhatnak az indiánok. Mivel azonban a statisztikusok oly messze mentek, hogy azt is kiszámították, hogy Columbus idejében 846.000 volt az indiánok száma (ezt James Mooney számította ki a washingtoni Smithsonian Institution részére), feltámad az emberben az a gyanú, hogy a statisztika tendenciózus: a fehér ember védekezése ez ama vád ellen, hogy nemcsak elvette az indiánok földjét, de irtotta magát a fajt is.

A statisztika által kimutatott 346.902 indián közül azonban csak 165.537 a tiszta indián, a többi vegyes származású. Viszont nem szerepel a statisztikában az a körülbelül hatvanezer indián, aki a törzsköteléből kilépve civilizálódott és belevegyűk a fehér ember társadalmába.

Az indiánok vagyonát hivatalosan 1.052,849.047 dollárra becsülik; ebből 507,482.199 dollár egyéni vagyon, 195,306.848 dollár a törzsek közös vagyona, körülbelül 350,000.000 dollár értéket pedig a petróleumforrások képviselnek, amelyekről még nem határoztak, hogy törzsvagyon legyen-e vagy egyéni vagyon? Az indián vagyon évenként mintegy ötven millió dollárral szaporodik.

Az indiánok ma általában jó módban élnek, s igen sok közöttük a gazdag ember.

A legtöbb indián (119.989) ma Oklahoma állam területén él. Számuk az egyes államokban, ahol tömegesen laknak, a következő: Arizona 42.941, Dél-Dakota 23.962, Új-Mexico 20.834, California 18.702, Minnesota 13.920, Montana 12.953, Washington 12.664, Észak-Carolina 11.949, Wisconsin 11.236, Michigan 7.631, Nevada 6.157, New-York 6.135, Észak-Dakota 9.818, Oregon 6.692.

New-York államban hét telepnek a területe van fenntartva kizárólag az indiánok részére; ezek közül a legnagyobb Cattaraugus 1198 indiánnal, s a legkisebb Shinnecock 112 indiánnal. New-York állam jól gondozza indiánjait: az állam kormányzója hét ügyvédet nevezett ki jogvédőjük gyanánt s ezeket az ügyvédek minden munkájukért, amit az indiánok érdekében végeznek, az állam fizeti.

Az összes indiánok között a leggazdagabb az *oszage* törzs Oklahomában. Az oszage-indiánok 1924-ig petróleum-forrásaik bérleltől 140 millió dollárt vettek be.

Forrás:

Haraszthy Ágoston: Tizenöt hét indiánok közt. Ifjúsági Könyvtár 7. szám. Pallas Irodalmi és

Tizenöt hét indiánok közt

Írta: Haraszthy Ágoston

2016. április 26. kedd, 06:38 - Módosítás: 2016. május 01. vasárnap, 09:31

Nyomdai Rt. kiadása. Budapest, 1928. 5-16.